

Handlingsplan for dyrevelferd i geiteholdet

Innledning

God dyrevelferd gir sunne og friske dyr og er grunnlaget for all husdyrproduksjon. Riktig fokus på dyrevelferd skaper trivelige produksjonsmiljø for både folk og fe. Litt forenklet kan vi si at god dyrevelferd er en viktig faktor for å lykkes som geitebonde.

Alle husdyrorganisasjonene i Norge med blant annet Norsk sau- og geitalsslag, Norsk kjøttsamvirke, Kjøttbransjens landsforbund og TINE Norske Meierier har gått sammen å utarbeide handlingsplaner for dyrevelferd både på kort (23 år) og lang sikt (10-15 år) for hver dyreart. Helsetjenesten for geit har hatt ansvaret for handlingsplanen for geiteholdet.

Følgende definisjon, av professor D. M. Broom, Cambridge, er lagt til grunn i dette arbeidet:

Dyrevelferd er dyrets tilstand med hensyn til å mestre sine omgivelser

Høsten 2000 ble prosjektet diskutert i møte for samarbeidsrådet i Helsetjenesten for geit. Det ble foreslått sentrale punkter som burde diskuteres og en gruppe tillitsvalgte geiteholdere fikk ansvar for å gjennomføre høringer i sine områder i samarbeid med meieriselskapene og bukkeringer. Denne arbeidsgruppa har bestått av:

Sigmund Indrevoll, TINE Nord-Norge, leder av Helsetjenesten for geit
Thor Christiansen, TINE Meieriet Sør
Bjarne Vamråk/Johan Sigurd Veum, TINE Vestlandsmeieriet
Åge Lohn, Norsk sau og geitalsslag/TINE Østlandsmeieriet
Inger-Johanne Tafjord, Norsk sau og geitalsslag/TINE Meieriet Vest

I tillegg har ansatte i meieriselskapene bidratt med å gjennomføre produsentmøter og samle inn synspunkter.

Arbeidet har vært koordinert med tilsvarende grupper for de øvrige produksjonsdyrene.

Målsetting

Velferden for norske geiter skal bidra til trivsel for dyr og bonde i en optimal produksjon som skaper tillit i markedet.

Tilliten i markedet må underbygges med å dokumentere hvordan produksjonen foregår.

Handlingsplanen for dyrevelferd i geiteholdet skal peke på tiltak innenfor stell og miljø som kan bidra til at dyrene i større grad får tilfredsstillende naturlige fysiologiske og atferdsmessige behov.

Oppstallingsforhold

Det er spesielt satt fokus på liggeunderlag og plassforhold. Geitene går gruppevis i binger innendørs. Det gir muligheter for sosial kontakt. Noen bukker, særlig hvis de har horn, er bundet, men ellers er ikke geitene bundet.

Liggeunderlag

I norske geitfjøs er det mest vanlig med strekkmetall og spaltegolv. I en hoveoppgave ved NLH, 1996, fant Bjørgum 64% strekkmetall, 32% spaltegolv og 3 % talle i en kartlegging av 59 geitefjøs. På vestlandet og i NordNorge er det ikke mulig å bruke talle på grunn av mangel på halm. Det er fordeler og ulemper med både strekkmetall, spaltegolv og talle, og det er i stor grad opp til stell og vedlikehold. Det har vært lite utvikling på dette området de siste 20 årene og det er ønskelig å se om det kan være andre løsninger tilgjengelig i dag.

Tiltak

Det bør gjennomføres en kartlegging om det finnes gode løsninger i enkeltfjøs som både gir godt liggeunderlag, god hygiene og er et egnet underlag for klauvene. Denne kartleggingen bør gjøres innen utgangen av sommeren 2002. Det bør også vurderes om det er andre mulige løsninger.

Kostnad

Det vil være små kostnader med å finne ut om det er gode løsninger i enkeltfjøs i dag, men det vil være betydelig kostnader og kreve lang tid dersom fjøsunderlag må endres.

Båsbredde

I Bjørgums undersøkelse ble det målt båsbredde. Båsbredden bør være over 34 cm for å unngå stress ved føring. I snaut 20% av besetningene var båsbredden 30-33, mens ca en tredjedel hadde 40 cm eller mer som båsbredde.

Tiltak

Det er ønskelig at det ved nybygg legges opp til en båsbredde som er tilpasset faktisk bredde i besetningen og avhengig av alder, vanligvis ca 35 cm. det skal være minimum én eteplass pr dyr.

Plass for kje

Kjeene bør ha en tørr, lun og trekkfriliggelass med god mulighet for bevegelse. Forholdene må også være hygieniske for å hindre smitte. Dersom det er nødvendig må de ha tilleggsvarme.

Klima

Luftveisproblemer er relativt vanlig for geiter. Klima og ventilasjon er viktig i forhold til dette. Det er svært utbredt i geitholdet med åpen gjødselkjeller. I flere geitfjøs er det også funnet at ventilasjonen er mangelfull og at luftutskiftingsbehovet er stort.

Det er flere mulige årsaker til luftveisproblemene blant geitene, men det er viktig å søke for at ventilasjonsforholdene er så gode som mulig.

Tiltak

Det bør gjennomføres en vurdering av luftutskiftingsbehovet i geitfjøse ved å se på antall dyr i forhold til luftvolumet. Videre må dette sees i sammenheng med ventilasjonskapasiteten og hvor god denne er i ulike deler av fjøset.

Kostnad

En enkel vurdering av ventilasjonen kan gjøres med rådgivingspersonell fra meieriet til en stipulert kostnad på ca kr 1 000 pr besetning. Kostnadene med utbedring av eventuelle mangler ved ventilasjonsforholdene er umulig å fastslå ettersom det vil variere svært med forholdene. Man må også regne med at det vil være en gevinst ved bedret helse på både folk og fe.

Fôr og vann

I geiteholdet skal det være appetittfôring slik at det alltid er igjen rester av grôvfor, Flere tildelinger pr dag og mulighet for eting uten konkurranse- 1 eteplass til hvert dyr.

Tiltak

Appetittfôring av grovfôr og riktig bruk av kraftfôr er en forutsening for å få til både god melke kvalitet og slakt av riktig kvalitet. Kvalitetsbetalingsreglene for melk og slakt stimulerer til god fôring. Generelt skal geitene alltid ha grovfôr tilgjengelig- appetittfôring.

Drikkevannet skal være av god hygienisk kvalitet. Til fjøs skal det være drikkevannskvalitet. Det er en fordel med oppvarmet drikke til både kje og voksne geiter. Det må være nok drikkepunkter pr bing og jevnlig renhold av drikkekarene er viktig.

Beite- uteliv

Norsk geithold kjennetegnes ved bruk av utmarksbeite. Geita er god til å bevege seg i utmark og liker godt å ete blader fra busker og trær like gjerne som gras. Hele geitnæringen må bygge opp under profilen av geita på utmarksbeite og sørg for minimum 8 ukers beiting på utmarksbeiter. Geitene bør ha mulighet til ly.

Det er lite nye kostnader med et krav om 8 uker beite i utmark, men enkelte vil ha behov for å skaffe ly for geitene. I tillegg er det kostnader med gjerding og vedlikehold av stølshus.

Stell

Økonomien må være slik at det er tid til å stelle geitene. Det må være nok tid til stell av geitene. Kjeene må få nok kontakt med mennesker til det ikke blir stress for dem å bli stelt senere.

Avhorning

Avhorning er ikke det beste for den enkelte geit, og tilveksten settes noe tilbake i forbindelse med avhorningen. Fordelene med å hindre stangeskader gjør imidlertid at det fortsatt bør praktiseres. Det er viktig at det blir gitt riktig smertestillende behandling ved inngrepet og at det gjøres på en faglig riktig måte av veterinær. Det er også mulig å avle i retning av kollette geiter. Dette vil bli vektlagt til en viss grad, men det er dessverre en sammenheng slik at avl

for egenskapen kollet også øker sjansen for tvekjønnethet. Det må derfor tas hensyn til dette i avlsarbeidet.

Tiltak

Det bør være en vurdering av hvordan avhorning kan gjøres best mulig, både der på kje, smertestilling og varmebehandling. Når metoden er vurdert, bør anbefalt metode formidles til landets veterinærer.

Tidsplan

Metoden for avhorning bør vurderes i 2002 og være klar til 2003.

Kostnad

Samlet utgift for hele næringen er i nærheten av en halv million kroner årlig.

Avliving av dyr

I den tradisjonelle drifta her i landet har det vært vanlig å avlive de fleste kje som ikke skal inn i melkeproduksjon. Avlivingen skjer rett etter fødsel. Dette er en utrivelig jobb å utføre og lite ønskelig. Det ville vært en fordel om disse kjeene kunne leve og bidra til en verdiskapning gjennom kjøttproduksjon. Ved kjeing om høsten og tidlig på vinteren/våren kan det bli en lang innesesong for disse kjeene. Det gjør at det kan bli plassproblemer og kostbar fôring. Ved å få til en bedre lønnsomhet i kjøtt (/ull) produksjonen kan vi løse dette problemet.

Det er ønskelig å unngå avliving av kje umiddelbart etter fødsel. I tillegg bør det være en anbefalt metode som er riktig for både kje og sjuke dyr.

Tiltak

Arbeidet med å bedre økonomien i kjøttproduksjon på kje intensiveres. Helsetjenesten for geit kommer fram til en anbefalt metode for avliving av dyr og riktig måte for håndtering av avlivede dyr.

Tidsplan

Bedring av økonomien i kjøttproduksjonen, både kje og voksne dyr, må det arbeides intenst med i 2001 og 2002.

I løpet av 2001 bør det komme en anbefalt metode for avliving av dyr og riktig måte for håndtering av avlivede dyr.

Kostnad

Totalt bør det gi en gevinst dersom alle kje kan settes på enten til melkeproduksjon eller kjøttproduksjon.

Det vil bli en kostnad med avling og håndtering av avlivede/døde dyr.

Sjukdom

Geitenes helsetilstand er en viktig del av velferden

Geitene belastes med flere smittestoffer som kan gi ulike plager. Mest utbredt er luftveisproblemer, mage-/tarmproblemer og leddbetennelser. Besetningsstørrelsen og driftsformen gjør det krevende å begrense utbredelsen av smittestoffene som gir disse problemene. Det er både virus, bakterier og parasitter i kombinasjon med miljøforhold som kan gi slike problemer.

Tiltak

Redusere parasittbelastning:

Bedre hygiene for kjeopprett for å hindre koksidier

Vurdering av parasittbelastningen ut fra avfø ringsprø ver eller registreringer på slakt og gjennomfø re tiltak i forhold til dette. Lusebelastningen må også begrenses ved klipping, renhold og eventuell behandling.

Bedre luftkvalitet- vurdering av luftutskiftingsbehov og ventilasjonsforhold.

Redusere bakteriebelastningen:

Bakterielle problemer er sæ rlig knyttet til diarèer og luftveislidelser i tillegg til de spesielle forholdene ved byllesjuka og paratuberkulose.

Dersom der er vanlig med mage-/tarmproblemer som skyldes klostridier, må det gjennomfø res et riktig vaksinasjonsprogram sammen med optimalisering av føringen. Ved luftveislidelser må ventilasjonsforholdene vurderes og eventuelt utbedres. Det må også vurderes å skille kjeene bedre fra geitene for å redusere smittebelastningen på unge og mer utsatte dyr.

For å redusere problemene med paratuberkulose må kjeene skilles fra mora så raskt som mulig og føres opp uten bruk av geitmelk. Det er også en fordel å unngå at geitene blir veldig gamle - mer enn 5 år.

For å fjerne både byllesjuka og paratuberkulose må det gjennomfø res et strikt bekjempelsesprogram. På lengre sikt er dette ønskelig, men det krever betydelig økonomisk innsats og evaluering av et slikt opplegg.

Redusere virusbelastningen

Det er sæ rlig CAE som har vært i fokus i geitholdet de senere å rene. Det er en rekke tiltak som kan gjennomfø res for å redusere smittespredningen, foreksempel- fjerne kje fra mora umiddelbart etter fø dsel ("snapping"), ikke la kjeene drikke geitmelk, slakte smitta dyr på bakgrunn av blodprø ver eller leddforandringer. Det er variable erfaringer med disse tiltakene og på lengre sikt er det ønskelig med et strikt bekjempelsesprogram.